

Prijestonica Cetinje

UNITED
NATIONS
MONTENEGRO

JOINT
SDG
FUND
AKTIVIRAJI

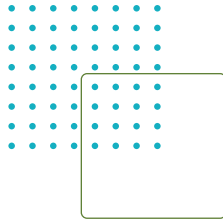
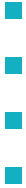
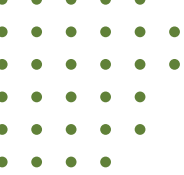
*Oснаživanje mladih za prelazak iz
procesa obrazovanja na tržište rada*

Finansijska pismenost - upravljanje ličnim budžetom

MAJA ALEKSIĆ

 INSTITUT ZA
PREUZETNIŠTVO
I EKONOMSKI RAZVOJ

E-knjiga je pripravljena na osnovu Programa obuka za mlade iz Prijestonice Cetinje, u okviru projekta „Oснаživanje mladih za prelazak iz procesa obrazovanja na tržište rada“, koji je realizovao Institut za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER), Prijestonica Cetinje i Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP). Projekat je sproveden u okviru zajedničkog programa UN - Aktiviraj! koji finansira Zajednički fond Ujedinjenih nacija za ciljeve održivog razvoja.

Stavovi izraženi u e-knjizi pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno stavove Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER) i Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Materijal je pripremila Maja Aleksić, računovotkinja.

Dizajn i prelom: Johart

Jul 2022.

Upravljanje finansija je teško i bitno

Upravljanje ličnim finansijama je umijeće za koje nam treba malo talenta i dosta vještine, iskustva i treninga, ali u tome svi možemo da budemo dobri.

Kada nam neko kaže da se bavi finansijama neke firme ili da radi u sektoru finansija to uvijek zvuči kao težak i odgovoran posao. Po čemu se razlikuju lične finansije? Ne razlikuju se. Kako bismo se bavili poslovnim finansijama treba da imamo određena znanja, informacije i iskustvo, ako želimo da taj posao obavljamo kvalitetno. Po ničemu se lične finansije ne razlikuju od biznis finansija, osim što se ovdje radi o isključivo našem novcu i sve što dobro uradimo za svoje finansije benefite imamo samo mi.

Benefiti kvalitetnog upravljanja ličnim finansijama su višestruki. Neke osnovne zablude su da je jedini benefit upravljanja ličnim finansijama više novca i ako smo u situaciji da imamo manja primanja nekako ne vidimo razloge zašto bismo bavili time. Naravno, više novca jeste jedan od potencijalnih benefita, ali glavni benefit se ogleda u kontroli svoga budžeta koja nam donosi ne samo štednju već i zadovoljavanje pravih potreba i potrošnju na stvari koje nam stvarno trebaju ili pricinjavaju istinsko zadovoljstvo.

Dakle, uspostavljanjem kontrole nad ličnim finansijama postićemo da zarađeni novac potrošimo na najbolji mogući način. Tako potrošen novac donosi ličnu satisfakciju bez obzira na to da li trenutna situacija dozvoljava ili ne štednju ili neki veći luksuz.

Novac kao bitan faktor mentalnog zdravlja

Živimo u eri gdje se konačno počelo dosta pričati o mentalnom zdravlju i koliko je ono bitno. Priča o ličnim finansije je neizostavan dio te cjeline.

Način na koji se ophodimo prema svom novcu u mnogome govori o našem mentalnom zdravlju i generalno koliko smo zadovoljni sobom ili trenutnom životnom situacijom u kojoj se nalazimo. Ovdje imamo dva ekstrema u ponašanju koja se javljaju, a to su prekomjerna potrošnja, kao češći model ponašanja i prekomjerna štednja.

Prekomjerna potrošnja je jedan od opšte poznatih načina ponašanja kada smo nezadovoljni bilo čime. Ono što je bitno ovdje je da shvatimo da smo svi nekad u nekoj fazi pribjegli ovoj metodi "liječenja". Prekomjerna potrošnja sama po sebi ne znači da smo potrošili brojčano puno novca (hiljadu, 5 hiljada eura i sl.), već da smo potrošili više od onoga sa čim trenutno raspolažemo i što možemo sebi da priuštimo. Naprosto, novac kao najdostupnije i najfleksibilnije sredstvo daje nam mogućnost da nam ono bude prvi „izdumni mehanizam” kad god nešto nije kako želimo. Najdostupniji je jer ga naprosto svi imamo u nekoj količini, a najfleksibilniji je jer koliko god malo da ga imamo i za to malo naći ćemo nešto da kupimo.

Kada prolazimo kroz bilo kakav turbulentan period u životu bilo u pozitivnom smislu ili negativnom imamo potrebu da umirimo sebe, da uradimo nešto za sebe i to najčešće radimo kupujući sebi nešto, tj. čašćavajući sebe, i tada je obično u pitanju garderoba, ali ne mora biti naravno. Tada dolazimo u situaciju kada kupujemo ono što nam ne treba i ono za šta trenutno nemamo dovoljno novca. Problem sa ovakvim kupovinama je u tome što nam ne donose stvaran osjećaj smiraja ili zadovoljstva koji tražimo, već upravo suprotno. Uzbuđenje zbog takve kupovine traje kratko, a vremenom traje sve kraće, a ono što ostaje posle tog kratkotrajnog osjećaja zadovoljstva je stvaran problem koji imamo i dugo nezadovoljstvo zbog potrošenog novca zavisno od toga koliko smo se zadužili i koliko nas je realno ta kupovina opteretila.

Drugi vid ponašanja je prekomjerna štednja, koja iziskuje ogromne količine napora da se što više novca stavi sa strane, a da pri tom sebi uskratimo većinu potreba i zadovoljstava. Ovakvo ponašanje gledano sa stanovišta mentalnog zdravlja takođe nije dobro, osim u slučaju kada imamo vrlo jasan, bitan cilj koji želimo da postignemo što prije, pa smo više nego ok sa tim da se odrekemo trenutnih sitnih zadovoljstava zarad toga cilja.

Ono što je bitno da shvatimo jeste da sa stanovišta mentalnog zdravlja nijedna od dvije pomenute opcije kao stil života nisu dobre. Kao i za sve u životu, treba da nađemo balans.

Rezultat prekomjerne potrošnje je osjećaj da ne znamo gdje nam je novac, da ne znamo na šta smo ga potrošili što najčešće rezultira nekim vidom frustracije. I to je ok, jer je to znak da nešto treba da promijenimo u svom ponašanju. Ono što ne bi trebali da radimo je da se u tom trenutku tješimo frazama „Ma pusti, biće para“ ili „Nema veze, jednom se živi“ jer nas takvo razmišljanje neće podstaknuti na promjene, već upadamo u začaran krug u kome ćemo se opet vrlo brzo naći u istoj situaciji, dakle, bez novca i bez osjećaja kontrole nad njim i onim što nam se dešava u finansijskom smislu.

Rezultat prekomjerne štednje bez jasnog cilja izaziva osjećaj nezadovoljstva sopstvenim životom, jer poenta svega što radimo da bismo došli do novca nije da imamo novac kao takav u velikoj količini, već da ostvarimo svoje želje i ciljeve i samim tim sebi život učinimo ljepšim..

Novac je bitan

Ako analiziramo sredinu u kojoj živimo ili ono što nam plasiraju društvene mreže po pitanju novca i tu kao da imamo dvije krajnosti. Jedna kaže novac je sve u životu, sve smo spremni da uradimo za novac, život je lijep samo ako imamo puno novca koji trošimo na ekstremno skupe luksuzne stvari i sl. Druga krajnost kaže da je novac nebitan, da treba da živimo od danas do sutra, „biće para“, „novac nikom nije sreću donio“ i sl. Naravno kao i kad smo pričali o mentalnom zdravlju i novcu ono što je dobro, tj. ono gdje se nalazi istina je naći sredinu.

Apsolutno sam stava da novac nije najbitnija stvar u životu i da novac ne može da nam kupi dosta toga, ali nikako mu ne bih umanjila značaj, niti ga marginalizovala u odnosu na ostale aspekte života. Bez obzira na to kako su nam lično poređani životni prioriteti (porodica, ljubav, zdravlje, prijatelji i sl.) nijedan aspekt ne može da funkcioniše bez novca. Ne znači da će samo novac sve u tim aspektima riješiti i ispraviti (kupiti, kako volimo mi da kažemo), ali isto tako bez njega ne možemo. Npr. ako pričamo o zdravlju, da, novac sam po sebi ne može da nam kupi zdravlje, ali može da nam kupi hranu, odjeću, lijekove i obezbijedi ostale uslove života kako bismo mi sačuvali svoje zdravlje ili u slučaju bolesti pomogli sebi da ozdravimo što prije.

Ono što smatram posebno bitnim je da suštinski shvatimo šta nam znači novac i da ga u odnosu na to postavimo u svom „koordinatnom sistemu“ na adekvatno mjesto.

**POŠTOVANJE PREMA NOVCU
POKAZUJEMO USPOSTA-
VLJANJEM KONTROLE NAD
LIČNIM FINANSIJAMA, KOJA
SE POSTIŽE VJEŽBOM I
CILJEM DA NAUČIMO DA
UPRAVLJAMO LIČNIM
FINANSIJAMA.**

Ako pokušavamo da na novac gledamo sa neke distance, ono što je evidentno je da jako puno vremena svi ulažemo u to da jednog dana imamo novca i da sebi priuštimo život koji želimo. Na ovom cilju počinjemo da radimo od samog djetinjstva kroz školovanje, koje ima za cilj, između ostalog, pronalaženje posla koji će nam donijeti dobra primanja, pa kasnije učenje i ulaganje sebe na radnom mjestu koje imamo, a kad u svemu tome dođemo do određenog cilja onda većinu svog vremena provodimo upravo na poslu zarad dobijanja plate, tj. zarad novca. Toliko uloženo vrijeme i energija sa naše strane zaslužuje da novcu damo pravo mjesto na našoj skali ličnih vrijednosti.

Kada shvatimo koliko sebe ulažemo i dajemo svakodnevno zarad novca, onda shvatamo da je novac dio nas i da se prema njemu treba ponašati sa poštovanjem. Novac je zamjena za naše uloženo vrijeme, znanje i trud, tako da poštovanjem novca u suštini pokazujemo poštovanje prema sebi i svemu što smo postigli i uložili kako bismo do tog istog novca došli.

Poštovanje prema novcu pokazujemo uspostavljanjem kontrole nad ličnim finansijama, koja se postiže vježbom i ciljem da naučimo da upravljamo ličnim finansijama.

Budžet ličnih finansija

Kada pravimo finansijski plan za neko preduzeće moramo imati presjek svih priliva i odliva koji su se desili ili koji će se desiti kako bismo prilagodili ponašanje i ciljeve samog preduzeća. Isto je i kad pričamo o ličnim finansijama.

Prvi korak kod ličnih finansija je da vidimo gdje smo sad, dakle, napraviti realan presjek trenutnog stanja. Pod realnim stanjem podrazumijeva se da napravimo presjek svih sigurnih priliva i odliva koje imamo u tom trenutku. Okvirni period može biti sedmični ili mjesečni, zavisno od dinamike priliva.

Ovo zvuči kao vrlo jednostavan zadatak, ali nije tako. U suštini, sa ovim korakom se najviše mučimo. Stavljati po prvi put na papir svoja realna primanja može biti poprilično frustrirajuće. Ako smatramo da su nam niska prolazimo kroz emotivne borbe nezadovoljstva što nemamo

više, ako su visoka prolazimo kroz frustracije zvane „Gdje su mi pare“.

Realnu sliku priliva dobijamo kada uzmemo u obzir samo ono što nam je siguran mjesečni priliv koji ostvarujemo kroz platu koju primamo ili novac koji dobijamo od roditelja dok smo studenti. Sve mimo toga spada u vanredne prilive i njih možemo da uvrstimo kasnije kao posebnu stavku. Cilj ovoga je da se suočimo sa tim gdje smo sad i šta je to šta imamo.

Kada pričamo o strani troškova ona takođe nosi svoje frustracije, a one najčešće polaze iz činjenice da ne znamo koji su naši troškovi. Često znamo kategorije troškova koje imamo, ali i ne koliko stvarno trošimo po svim kategorijama.

Stvaran presjek troškova pravimo tako što prvo izlistamo takozvane fiksne troškove, koju su uglavnom na mjesečnom nivou isti ili malo variraju. Tu spadaju kirija, sve komunalije i mjesečni računi koje plaćamo, krediti, rate i ostalo. Sledeća kategorija su neophodni troškovi. Tu spadaju hrana (koju nabavljamo u marketima i pijacama i spremamo kući), prevoz, materijal za studije ili posao i garderoba koja je neophodna. Pod neophodnom garderobom spada jakna/cipele koje nemamo, a moramo da imamo kako ne bismo išli bos ili se prehladili. Treća kategorija je ostalo gdje spada sve ostalo što nam je potrebno za funkcionisanje tokom tekućeg mjeseca. U ovu kategoriju spadaju dodatan par cipela, druga jakna, majica, pantalone, izlasci u grad, hrana po kafićima i restoranima i sl. u suštini sve ono bez čega realno možemo, ali nam pričinjava zadovoljstvo.

Kada pričamo o pravljenju realne slike, kod svih nas je lakše napraviti presjek primanja nego troškova, upravo iz činjenice što uglavnom ne znamo koliko novca na šta nam ide, već imamo informaciju da smo novac potrošili i da ga nemamo.

Prvi korak ka stvaranju realne slike bi bio da pratimo svaki svoj priliv i trošak tokom mjesec dana. Više opcija za tako nešto postoji, kao npr. skidanje aplikacije za praćenje finansija na telefonu, praćenje u rokovniku, pravljenje excel tabele i sl. Naprosto iz praktičnih razloga, moj predlog je da to ipak bude aplikacija (npr. Spending ili Money Tracker), jer svi telefone uvijek imamo sa sobom. Koju god aplikaciju da skinete, a ima ih mnogo za oba operativna sistema, nećete pogriješiti jer su sve lake za korišćenje. Poenta je da u aplikaciji (ili koju god varijantu izaberete) odmah po obavljenoj kupovini ili ostvarenom prilivu unesemo podatke o nastaloj promijeni. Sam proces traje kratko i iziskuje vrlo malo vremena.

Dakle, usled nedostatka konkretnih informacija, prvi korak je da probamo da dođemo do realne slike svog potrošačkog ponašanja. Nakon mjesec dana praćenja svog potrošačkog ponašanja imaćemo jasnu sliku šta radimo, na šta novac trošimo i kako ga trošimo. Iznenađenja su moguća i sa strane priliva i sa strane troškova. U svakom slučaju tek nakon stvaranje jasne slike o tome kakvo je naše potrošačko ponašanje možemo postaviti realne ciljeve po pitanju naših finansija i odrediti u kom pravcu želimo da idemo.

Postavljanje finansijskih ciljeva je bitno

Ukoliko želimo da promijenimo svoje trenutno finansijsko stanje, nekako prvi zaključak koji se nameće je da povećamo svoja primanja tako što ćemo naći dodatni posao ili postojeći zamijeniti novim. Ukoliko ne promijenimo svoje potrošačke navike željeni rezultat nećemo postići, već ćemo se naći u situaciji gdje prihodujemo više, ali i trošimo više i bez kontrole, tako da krajnji rezultat je da nemamo novca i da nam se suštinski kvalitet života nije promijenio. Uticanje na stranu u prihoda i troškova je mnogo lakše i stimulativnije ukoliko imamo postavljene jasne ciljeve.

Postavljanje ciljeva za lične finansije je jednako bitno kao i za sve ostale segmente života. Ciljevi nam pomažu da održimo fokus i ravnotežu našeg budžeta, a time postizemo kvalitetnije upravljanje našim novcem što dalje vodi do stabilizacije naših finansija i daleko većeg osjećaja zadovoljstva i sigurnosti u finansijskom segmentu.

Po mom mišljenju, prvi cilj koji treba sebi da postavimo je da ne želimo zaludno da trošimo svoj novac. Da za svoj novac kupujemo prvo ono što nam treba, a zatim da za sve ostalo ocijenimo da li nam vrijedi ili ne.

U prethodnom dijelu smo pričali o tome kako da dođemo do realne slike o ličnim finansijama. Kada smo taj korak završili potrebno je da napravimo analizu našeg budžeta i plan buduće potrošnje.

Analiza nam pomaze da vidimo na šta smo novac potrošili i koliko novca smo potrošili i da li želimo i dalje da naš novac tako trošimo, tj. da li je taj trošak stvarno opravdan i potreban.

Prvo treba da shvatimo kako određujemo vrijednost neke kupovine ili potrošnje i da ne postoji neka definisana granica koja nam može reći da li je nešto skupo ili ne. Granice postavljamo mi u odnosu na to gdje se trenutno finansijski nalazimo. Tako npr. majica košta 30€ i postavlja se pitanje da li je ona skupa ili ne. Odgovor na to pitanje se daje tako što preračunamo koliko vremena treba da radimo da bismo zaradili novac za tu jednu majicu. Nakon toga postavljamo sebi pitanje da li je moj cijeli radni dan ili pola radnog dana vrijedan da dam za tu majicu. Ako jeste to je skroz ok i onda nam u tom slučaju majica nije skupa, ali ako nam je žao da svoje utrošeno vrijeme za obavljanje posla damo za tu majicu, onda nam je ista skupa i od te kupovine treba da odustanemo. Dakle, vraćamo se opet na priču o novcu, gdje novac nije samo neko parče papira na kojem stoje neki brojevi i neko drugi diktira koja mu

je vrijednost, već je taj novac reprezent našeg vremena, energije, rada i znanja koje smo u ložili kako bismo do istog došli i mi mu dajemo vrijednost.

Kada smo napravili analizu svoje potrošnje treba da postavimo ciljeve. Prvi i generalni cilj bi trebao da nam bude da nećemo ishitreno i nepotrebno trošiti svoj novac, a onda postaviti i ostale ciljeve prema ličnim preferencijama.

Ako smo postavili generalni cilj, da nećemo neplanski trošiti svoj novac, u skladu sa njim treba da napravimo **plan potrošnje**, recimo na mjesečnom nivou. Kada pravimo plan potrošnje prvo što moramo da uradimo je da pokrijemo **fiksne troškove** u koje spadaju kirija, svi mjesečni računi, rate, krediti i ostale obaveze koje imamo na mjesečnom nivou. Sledeće idu takozvani **neophodni troškovi**, koje smo kroz praćenje svog potrošačkog ponašanja vidjeli koliki su tačno. Naravno, oni variraju tokom mjeseca, ali te varijacije su male, tako da se možemo držati okvirno iznosa koji smo dobili. Dakle, od priliva koje imamo prvo što moramo da uradimo je da pokrijemo ove dvije kategorije troškova. Ono što ostane od priliva ide na treću grupu koju zovemo **ostali troškovi** u koje spada sve ostalo što trošimo tokom mjeseca, a što ne predstavlja egzistencijalnu potrošnju.

Ako je ono što ostaje nakon pokrivanja prve dvije kategorije troškova malo i nema prostora da štedimo ili ostaje dosta, ali ne želimo da štedimo, hajde da ga potrošimo na stvari koje nam donose najviše zadovoljstva. Tako npr. iz analize smo vidjeli da smo ovaj mjesec potrošili na brzu hranu ili generalno hranu po restoranima i kafićima 80€. Postavimo pitanje sebi da li nas to stvarno čini sretnim. Da li je bolje da smo tih 80€ rasporedili na kupovinu hrane u marketima i spremanju iste kući za recimo 25€, a da smo za ostatak od 55€ sebi kupili ili priuštili nešto što nam je korisnije, kao što je nova majica/pantalone/cipele, odlazak na izlet, u bioskop/pozorište i sl.

Dakle, postavljanje osnovnog cilja vodi nas da uspostavimo kontrolu trošenja svog novca, da od novca koji imamo dobijemo najviše moguće, omogućavajući sebi ono što stvarno želimo, i što nam je potrebno, bez trošenja istog na usputne stvari koje nam ne donose dovoljno satisfakcije.

Mimo ovog generalnog cilja, jako korisni su i svi ostali finansijski ciljevi koje postavljamo, upravo zbog toga što nam daju fokus koji nam je potreban kako bismo što adekvatnije trošili svoj novac. Tako npr. postavimo cilj da idemo na Kubu sledeće godine. Ovo je isto primjer nekog dugoročnijeg cilja. Finansije nam ne dozvoljavaju da odemo na neko takvo putovanje od naših mjesečnih priliva, što znači da moramo napraviti neki plan potrošnje i voditi računa o svojim finansijama u narednom periodu. Do trenutka polaska treba da vodimo i normalan život koji je sam po sebi pun izazova. Tako recimo ako je izašao novi model cipela koje nam se baš sviđaju, a opet znamo da imamo jedne kući koje su skroz ok i služe svrsi, sa jasno postavljenim ciljem lakše ćemo odustati od te kupovine, šta više nećemo se osjećati da se odričemo nečega, već da ulažemo u ono što želimo. Dakle, nećemo imati osjećaj tuge ili nezadovoljstva što nismo kupili još jedan par cipela, već ćemo biti fokusirani na ono što stvarno želimo i što je stvarno vrijedno a to je odlazak u inostranstvo, obilazak druge zemlje, kulture i sve ostalo što putovanja nose sa sobom.

Isti mehanizam možemo postaviti i za sve ostale manje ili kratkoročnije ciljeve. Poenta je da postavljanjem ciljeva dajemo sebi jasnu tačku gdje želimo da stignemo i da treba da izaberemo pravi put kako bismo svoj cilj ostvarili. Ovakvim ponašanjem osim zadovoljstva što iz trenutne situacije izvlačimo najbolje izbjegavamo mogućnost da svi naredni prilivi, koji će se više nego sigurno vremenom uvećavati, budu potrošeni bez svrhe i poente. Postavljanjem ciljeva dolazimo do onoga sto je nama suštinski bitno.

Cijela priča oko ličnih finansija nije bitna samo u segmentu da štedimo ili ne trošimo, već da sa novcem radimo ono sto što nam donosi najviše benefita i ono što najviše doprinosi našem ličnom razvoju. Ovo znači da naučimo da trošimo novac na stvari koje nam stvarno znače, ne na nasumične kupovine kako nas u trenutku povuče neka emocija, već da ostvarimo ono sto suštinski želimo i što će nas učiniti trajno zadovoljnim.

Rate, krediti i štednja

Kupovina na rate je jedna od osnovnih zamki svakog budžet. Ono što kod kupovine na rate treba prvo da shvatimo jeste da kad nešto kupujemo na rate znači da za to nešto nemamo para. Dakle, ta kupovina prevazilazi naše finansijske mogućnosti.

Naravno, kupovina na rate može biti opravdana, nekad i neophodna. Tako npr. ako kupujemo stan, kola ili imamo neku veću investiciju, kupovina na rate je nekako za većinu stanovništva neophodna i u tim slučajevim više nego opravdana i poželjna. Ovakva ulaganja su bitna i teško ostvariva na osnovu mjesečnih primanja koja imamo, zato samo podizanje kredita ili kupovine na rate su jako dobra i opravdana rješenja.

Međutim, kada kupovinom na rate pribjegavamo svaki put kada nam nešto treba i uglavnom mislim na sitne kupovine, dovodimo sebe u situaciju da nam dobar dio primanja bude opterećen upravo ovakvim izdatkom. Naprosto, tako upadamo u neki začarani krug u kome smo uvijek u ratama i dugovima iz kojeg teško izlazimo, čak i kad se primanja povećaju.

Ono što je bitno da shvatimo je da kupovina na rate ne smanjuje cijenu samog artikla, već obično povećava cijenu istog. Npr. jakna košta 200€ i možemo da je otplaćujemo na 10 rata. Ono što moramo da znamo jeste da je kupujemo kešom imali bismo neki popust u startu, barem 10%, tako da bi jakna onda koštala 180€ i to bi bilo bolje za naš budžet, ali ok biramo opciju rata. U tom slučaju jakna i dalje košta 200€ samo je mi otplaćujemo na 10 mjeseci. Dakle, kad donosimo ovakve odluke ne treba da razmišljamo „Kupio/la sam jaknu, to mi je samo 20€ mjesečno“ jer time umanjujemo i vrijednost same stvari i opterećenje

koje smo sebi nametnuli. Ovdje je činjenično stanje: „Kupio/la sam jaknu od 200€ i otplaćivaću je narednih 10 mjeseci“. Ako je to nama prihvatljivo, sve ok, upuštamo se u ovakvu kupovinu, samo je bitno da sami za sebe postavimo stvari onako kako jesu.

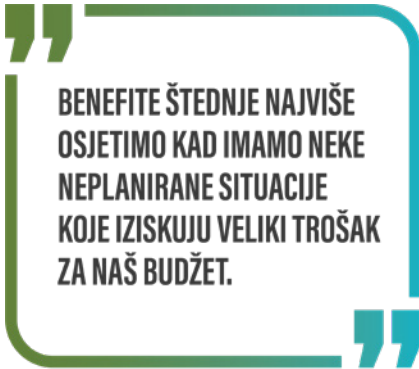
Problem kod kupovina na rate nije što smo kupili jednu stvar i otplaćujemo je, već što ćemo najvjerojatnije i narednih 10 kupiti na isti način. Iz tog razloga, od stanja gdje nemamo nikakvih rata, brzo dolazimo u stanje gdje nam mjesečno pola plate odlazi na te iste rate. Takođe, kada kupujemo na rate imamo neku lakoću u odlučivanju koja nije opravdana. Stvari nam se čine jeftinijim, pristupačnijim i skloniji smo nepotrebnoj trgovini, jer za iste ne moramo da odvojimo pare odmah već možemo u nekom narednom periodu o kome sada i ne razmišljamo.

Slično je i sa kreditom. Suštinski kreditno finansiranje je opravdano kada ima neki veliki cilj, kao što sam gore već pomenula ili kada imamo jasan cilj za šta nam je taj novac potreban. Isto tako moramo ocijeniti koliko novca ostaje kasnije tokom mjeseca kada budemo rate za taj kredit otplaćivali i u koju finansijsku situaciju nas podizanje kredita dovodi. Nekada postoje i neka druga rješenja koja su puno povoljnija po nas.

Ulaženje u kreditno zaduženje bez jasno postavljenih ciljeva i plana funkcionisanja tokom otplate istog nas obično vodi u refinansiranje kredita, koje je jedna od najgorih opcija za nas i naš budžet.

Ono što je bitno oko kredita da znamo je da strukturu kreditnog zaduženja čini glavnica (onaj iznos novca koji smo dobili) i kamata. Kada krenemo da otplaćujemo kredit naša mjesečna rata u sebi sadrži dio glavnice i dio rata. Ono što je ovdje ključno je da prve rate većim dijelom su sačinjene od kamate, a manjim od glavnice. Vremenom se taj odnos mijenja. Tako da recimo, ako imamo kredit gdje je rata 100€ i otplaćujemo ga 3 godine, prve godine u tih 100€ kamata je recimo 70€, a glavnica 30€, tokom zadnje godine u 100€ kamata je 20€, a glavica 80€. Dakle, kada krenemo otplata kredita mi prvo otplaćujemo kamatu koju dugujemo banci. Kada posle godinu dana

otplaćivanja kredita krenemo da refinansiramo kredit, nama je od prvog kredita ostao veći dio glavnice, tako da uzimanjem dodatnog kredita, računa nam se novi iznos koji tražimo i iznos koji je ostao od postojećeg kredita na koji smo već otplatili kamatu, što znači sada se opet vraćamo na početak i plaćamo kamatu na veći dio glavnice na koju smo kamatu već otplatili.

BENEFITE ŠTEDNJE NAJVIŠE OSJETIMO KAD IMAMO NEKE NEPLANIRANE SITUACIJE KOJE IZISKUJU VELIKI TROŠAK ZA NAŠ BUDŽET.

Suštinski u ovu situaciju dolazimo kada odluku o podizanju kredita donosimo ishitreno i/ili u narednom periodu nemamo jasnu strukturu upravljanja ličnim finansijama, pa nastavljamo da se izlažemo potrošnji koja prevazilazi naše mogućnosti.

Priča koja ide u drugom smjeru u odnosu na priču o ratama i kreditima je priča o štednji.

Postoji više načina na koji možemo da štedimo, kao npr. da sami odvajamo u posebnu kovertu neki iznos novca svaki mjesec koji ćemo čuvati za neke druge periode kada će nam biti potreban. Zatim, možemo da otvorimo štedni račun u banci, na koji će nam ići neka mala kamata. Ta kamata je mala i nije značajna, ali prednost štednje u banci u odnosu na prvu varijantu je što nam je na taj način novac teže dostupan, u smislu da procedura podizanja para sa štednog računa traje dan, dva što je sasvim dovoljno da nam da sigurnost da nećemo štednju načeti zbog neke impulsivne odluke, već samo ako je to stvarno neophodno. Sledeći oblik štednje je kod raznih osiguravajućih kuća, koje na uloženi novac daju veću kamatu, čime štitimo vrijednost svog novca u smislu da u periodu kada štednja istekne naš novac će manje više da vrijedi isto onoliko koliko je vrijedio u trenutku ulaganja u samu štednju.

Razlika između štednje kod banaka i štednje kod osiguravajućih kuća je u tome što kod banaka možemo mi da odredimo koji iznos želimo

da štedimo ili koji iznos ćemo mjesečno doplaćivati na štedni račun, dok kod osiguravajućih kuća moramo da se uklopimo u ponude koje oni imaju i da izaberemo neku od datih varijanti dostupnih polisa. Takođe, štednju kod banaka možemo prekinuti u bilo kom trenutku uz vrlo male troškove penala, dok štednju kod osiguravajućih kuća ne možemo. Prvih godinu do dvije, zavisi od osiguravajuće kuće, štednju ne možemo prekinuti, tj. možemo ali nemamo pravo na povrat uložene glavnice.

U svakom slučaju, svaki oblik štednje je više nego dobrodošao. Benefite štednje najviše osjetimo kad imamo neke neplanirane situacije koje iziskuju veliki trošak za naš budžet. Ne mora po defaultu biti u iznosu veliki trošak, ali dovoljno da je trošak koji nismo planirali i koji nam se ne uklapa u trenutni budžet da nas poremeti na duži vremenski period. U tom smislu, sakupljen novac sa strane ili štednja nam znači puno. Možda taj uštedeni iznos neće u potpunosti riješiti problem koji imamo, ali će svakako isti učiniti lakšim.

Mi smo odgovorni za naše finansije

Tema ličnih finansija je jako opširna i bitna u svim životnim dobima, ali posebno kada tek izlazimo na tržište rada i počinjemo samostalno da vodimo svoje finansije. Taj prelaz za sve nas je jako stresan i obično se u svemu tome ne snalazimo dobro ili snalazimo a da toga nismo ni svjesni.

Ono što moramo da znamo je da, kako god, smo mi uvijek odgovorni za svoj novac i kako ćemo se postaviti prema njemu. Brigom o svom budžetu, od starta, izbjegavamo situacije u kojima podižemo kredite koje ne želimo, prihvatamo poslove koje ne želimo, dajemo sebi opciju da možemo da odemo sa radnog mjesta koje nas ne čini srećnim, pružimo sebi materijalna zadovoljstva koja nam suštinski trebaju... U najkraćem, dajemo sebi slobodu koju novac može da nam pruži.

UNITED
NATIONS
MONTENEGRO

JOINT
SDG
FUND

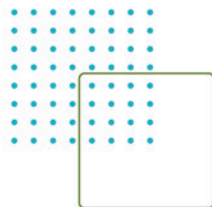
AKTIVIRAJ!

Prijestonica Cetinje

INSTITUT ZA
PREDUZETNIŠTVO
I EKONOMSKI RAZVOJ

Podgorica, jul 2022.